

SZOBORAVATÁS A „FASORBAN”¹

Cselőtei László

az MTA rendes tagja, professor emeritus
Szent István Egyetem

Szoboravatási ünnepségre gyűltünk össze: a „Fasor” két volt kiváló diákjának emlékét örökítjük ma meg. Mielőtt róluk, az iskolánkról szólnék, engedjenek meg két gondolatot.

Az első Gyapay Gábor barátomhoz, újjáalakuló iskolánk igazgatójához szól. Betegsége miatti távollétében szabadabban mondhatom el, hogy a kezdeményezés lehetőségének megérzése, indítása, szervezése, s később a munka jelentős része is az ő nevéhez fűződik. Én is mielőbbi gyógyulást kívánok neki. A második: a megemlékezettek közül Balogh János barátomat ismertem jobban, ő állt hozzám közelebb. Mondadóm is inkább az ő személyéhez kapcsolódik. Hadd kezdjem egy élménnyel.

Az 1960-as években egy találkozásunkkor „első titkárként” üdvözöltem őt. Hirtelen nem értette, hogy miről van szó, ezért élénken tiltakozott: „nem vállalok semmit, semmilyen tisztséget, csak dolgozni akarok”. Nyugtattam, hogy ez a címe nagyon régi: a Fasori Arany János Önképző Kör ifjúsági elnökségét jelenti, amelyet ő az 1930/31-es, én meg az 1942/43-as tanévben viseltem.

Ha az Akadémián, vagy máshol összejöttünk, egyéb problémák mellett a fasori élményeinket is gyakran felidézttük.

¹ Az ünnepi beszéd Balogh János Kossuth-díjas akadémikus és Harsányi János Nobel-díjas, az MTA tiszteletbeli tagja szoboravatásán, a budapesti Fasori Evangélikus Gimnáziumban, 2007. február 12-én hangzott el.

Jóval később, 2002-ben az Akadémia közgyűlésén gratuláltam neki az akkor kapott Corvin-lánchoz. Megköszönte jókívánságaimat, majd hozzátette: tudod, annak örülök a legjobban, hogy a fiam meg Corvin-ösztöndíjas lett. Nálam több mint háromezer feljegyzés, cédula, kartoték gyűlt össze, ami a régi technikával már alig kezelhető. A fiam jól ismeri a munkámat, de a jegyzetek és az irodalom kezelési technikájában is kiváló. Ő majd számítógépre viszi az egészet, így jobban kezelhető, másoknak is hozzáférhető lesz.

E gondolatában tanáregyénisége, segítő- és ismereteket átadó készsége is felcsillant. Az, amit korábban így fejezett ki: „az ezredforduló táján egy tudósnek sokkal fontosabb feladata, hogy ismereteit terjessze, mint hogy csak a tudomány művelője legyen.”

Már akadémikus volt, amikor teljesült régi vágya, hogy a trópusi esőerdők talajának állatvilágát tanulmányozhassa. Eközben figyelve a teljes ökoszisztémára is kiterjedt, s következtetéseit egész bolygónkra is tovább vitte. Erről szólnak írásai, így *Trópusi őserdők nyomában* és *Megsebzett bolygónk* című könyvei.

Ezt az összefüggésrendszert látta meg Magyarország mintegy kilencmillió hektáros mezőgazdasági növényekkel borított területén is. Ennek természet-, táj-, talaj-, környezetvédelmi, de vízgazdálkodási és más problémái is gyakorlatilag a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódnak.

Így cseng össze az én munkám és szemléletem is Balogh Jánoséval és közvetve a Fasorral. Ő Gödöllőn, a Szent István Egyetemen tartott egyik előadásában azt mondta: „Akármilyen részletről beszélek egy agrárszakemberrel, ő közben mindig az egészet tartja szem előtt”. A kiváló ökológus így fejezte ki munkájának, szemléletének hasonlóságát, sok tekintetben azonosságát a természet-ökológiával, a növénytermesztési kertészeti, erdészeti tudománnyal. Ezekben adott társadalmi-gazdasági és termőhelyi körülmények között szabályozzuk a növény élettevékenységét. Ehhez saját eredményeink mellett a határtudományok eredményeit is felhasználjuk.

A szoboravatás és ünnepi ülés előtt Balogh Jánosról e gondolatok jutottak eszembe.

Harsányi Jánossal egyidőben jártam a Fasorba, ám ő hat évvel idősebb volt, így igazán csak akkor hallottam róla, amikor Nobel-díjas lett. Tegnap óta viszont szinte személyesen ismerem őt osztálytársa, kedves barátom, Szegő Miklós tájékoztatása alapján. Annyi már korábban ismeretes volt számomra, hogy fasori éveit a matematika és a filozófia vonzotta. Patikus édesapja kívánságára mégis gyógyszerési oklevelet szerzett, és doktorjelöltként 1944-ben már gyakornok volt az egyetemen. 1946-ban filozófia-szociológia-lélektan tárgykörben *A filozófiai tévedések logikai alkatu* címmel szerzett doktorátust.

1950-ben Ausztráliába emigrált, ahol, gyárban kezdett dolgozni, de emellett más, irodai munkát is végzett. Itt már az elméleti közgazdaságtan „precíz logikai struktúrája” jobban érdekelt, és a sidneyi egyetem esti tagozatán közgazdasági oklevelet kapott. 1956-ban Rockefeller-ösztöndíjjal Amerikában tartózkodott, ahol a Stanford Egyetemen közgazdasági és statisztikai doktorátust szerzett. 1961-től 1963-ig Detroitban közgazdász professzor,

majd 1964-től a kaliforniai Berkeley Egyetem üzletgazdasági tagozatán a közgazdaságtan professzora. Széleskörű tudományos munkássága a játékelmélet és az utilitáriánus etika továbbfejlesztése. A Nobel-díjat már nyugdíjba vonulása után kapta meg a nem kooperatív játékok elméletében az egyensúlyanalízis terén végzett úttörő munkásságáért.

És most keresem a kapcsolatot a két nagy egyéniség élete és munkája, valamint a Fasor között. Természetesen a saját ismereteim, tapasztalataim, szemléletem, egyéniségem alapján: mi az, ami a gyökeresen eltérő diszciplínákban és szakterületen előrevitte őket, melyek a közös kezdeti élmények, gyökerek, ami majd sokak figyelmét ráirányítja „ércnél maradóbb” munkájukra? Hol és hogyan jelenik meg tevékenységükben és egyéniségükben a Fasor szemlélete?

Ott lehet a dolgok lényege, hogy ők és mi, régi fasoriak a saját diszciplínájukban kiválóan felkészült, egyéniségükben önálló tanárainktól, a munkában összehangolódott tanári kartól tanultunk; az életre neveltek bennünket, annak tudományos szemléletét és alapjait tanították úgy, hogy közben a felhasználás, alkalmazás képességét is elsajátítsuk. Tartották magukat a közmondáshoz: *nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk*.

Egymással versengve, egymást segítve így alakult ki a Fasorban éretten széles derékhad, amelynek nagy része az élet különböző területein magas szinten és eredményesen állt helyt. Képességük, tudásuk, szorgalmuk és akaratuk révén emelkedhetek ki a legnagyobbak, akik közül most elsősorban tudományos munkájukért és annak terjesztéséért Balogh János és Harsányi János szobrát avatjuk.

Hiszem, hogy az új Fasor tanárai – tanári kara – és diákjai ma is megtalálják helyüket, és követik a régi Fasor példáját.